

U sɔlɔ miili ganaana awu akündi aa?

Afo :

— Amusoro, u lee bai na asɔlɔ gitani ? Miili ganaana (8000 F) ba wu akündi aa ?

Cabi :

— Bai lay na i yɔ na taba amu gəŋ ?

— Oo ! K'á kana yɔ waa, u sɔlɔ gitani awu akalaafiya aa ? Tɔɔ, shee ma líge aki ayifala dən aŋ-kɔli ; nni njí gəŋ waa : "Gitani k'ui na bon na, are a na bon."

— Kaashı ?

— Kaashı na gəŋ waa : "Gitani gi na fuba fuba gađu jı. Urɔŋ aki na, gacəŋ are afɔli." Gitani ŋgi-dee u wuđa urɔŋ ma, u taa séra ashı na ŋkɔkɔcɔ. Yaa bai yaa, sarati a ta tí pi ashee aki, akitanjika i tu fáa logita ni awu na k'á wuđa ŋkɔkɔcɔ asəu na.

— Akafaawu k'a kana ye amu na.

— N na lè aki na á yɔ waa, ŋkɔkɔcɔ nsəuka n wuđa aŋfaani tuutuumma. Aduwaa u ta səu ŋkɔkɔcɔ n'i tí pi sarati dən ashee aki, n tı kəl ndi kupiu. Gūsərə k'uu na qú akunyine ıshei na, bukɔi kə bu na kpa akunyine ni na. Akođen i ta kə akündi, k'i na kpa n'aki qaa fɔi kuđau ma na. l pala ka n na taba aki waa : U sɔlɔ miili ganaana awu akündi aa ? Aduwaa miili ganaana na ba na yala ŋkɔkɔcɔ nsɔŋsono.

— Gani ji u na lè aa ? l ye amu nnyəmə. Atɔɔ n'urɔŋ, n tə ma shí ŋkɔkɔcɔ na səu. Yaa i pala ka "Es beriu" (S3) a ci ashee atakuku kufəđu gacalai aa ?

— luj, aduwaa logotoro a lè waa, andi n kə kootal hali akɔnɔ i kpa andi ni. ɔɔɔ

Baŋɔnka :

BABA BOËL SAALIFU Nuhum
bsn@revue-gugu.org

na FAFANA Mumuni
fm@revue-gugu.org

Nsala ndulinya nɔnjunii ni ashee GuGu

Atəbaturka, i lee uciŋkérka ashee atu qaa g̊i na nɔ baqən ba na nɔn na shee atu koo qaa baqən ba na yida atu na kal atu afanja isoŋsono ma.

GuGu kaŋkulo n sɔlɔ, i naa yida atu koo i naa nɔn na shee atu qaa g̊en ma. l ta da gapapiri gaqən ni, i tu séra aŋɔn ashee gamanjkeli kəbakideja naa bani ba tógo ashee atu.

Yida ma atu nɔmba nde laj :

66661111

nɔn ma ashee nɔmba nde laj :
lecteurs@revue-gugu.org

GuGu abusau laj i tu naa nɔ berei ba na nɔn ma bñɔmba. l ta wuđa gaqən, i tu séra aŋɔn ashee p̊i.

**nɔn ma GuGu kəbatorka
baqən ba shee atu
nsala ma :**

Barikini kaamanjkeli kakideja, ARUUNA AMAĐU Basit, a yida atu naa akal n'atu qaa g̊i naa nɔn nɔmba atigikrə ni ma.

Usoro Alaasan ACI YARI, bayarı buwalu ni Bodj kampa ni, a tam ashee atu qaa 'usoro dən a fanya ni ataGuGu nyofotala laj Suwəd ma. Afaawu ni, a lə waa icifala i kpa ade adu qaa ade 'usoro a fanya ade ade agikrə anii naa ade k'a yɔ atur na ma.

Usoro Sanyu Noah a nɔn ashee atu waa : *Na koŋkaari ma ashee ntəma ndee i na lee na shee Benɛɛ kəbaja ma. Anyintəma n cəm paa.*

Bintu TAARO a nɔn ashee atu na Kutɔnu waa : *Gaja ga shée anyin laađa adu bukɔ mbuddee i na lee na shee amabashiđi ma. Gaja ga cám anyinunyinu.*

Amoros a da Kparaku ma, a nɔn ashee atu waa : *N ti qv anyin ikashi i təwə ntəma na cə ; aduwaa ntəma nsoŋsono nji i na lee. l sim gi kája n'anyin gushəbu. N ti lige anyin waa, n buŋa da nkulo ndee n cere anii kutur ma ni Kparaku.*

Suhailu BASAKPAL a da Kutɔnu ma, a nɔn ataba atu qaa ba na

© 1999 "Corel Corporation and its licensors"

yida "arrondissement" n'anii ma.

Ataansa na g̊en waa :
Nkulo ndee n na lee uwalu nɔcɪnuyinu na yee atigikrə kaŋyu kucəu ma, n lə g̊i naa yida waa, *gatənsapi*.

Məktar ATI SORMA a nɔn ashee atu na Parii, Faranjsi kaatəna ni waa : *N nɔ GuGu afɔlì ma, i san n'amu paa na n na shee anyin nsala mbumbɔnɔ, adu qaa i na lee ntəma mbumbɔnɔ na shee anii kəbapi dulinya aŋunii ni ma. N tə ma lā GuGu agalei ashee ambasoro baŋunii ba yé alaŋ gbooo daa amu ma.*

AMAĐU Hafis, nyofotala nkəka kayɔja a da Gana na cam uyɔu na pele ma, a nɔn ashee atu waa : *N ti nɔ anyintəma enternet laj i na lee na shee atigikrə ma. l tu pálə atigikrə gi buro ashee mbađee ba na yee ba cere uŋɔn n'utur ma.*

Mashuuđu ASHANTI, Bashidj, a nɔn ashee atu waa : *Na koŋkaari ashee ntəma ndee i na lee ma.*

Caacaa kēbajika

GuGu kacaacaa akəŋja nđee g̊i lee ma, arei a j̊i ma na g̊en IDI-RISU Mostafa, Bashidj̊i upacine n̊i. A j̊i g̊inyipi g̊itoŋoka apele na GuGu kaabukəli ŋgađee a naa cam na GuGu kab̊o hal̊i akpala unon ma. SIL Togoo - Benes kunjono kpataa ba na yida waa, HIGDON Lii (HIGDON Lee) a doo na Lumé ap̊i ma, a shee ka n̊i guj̊o ŋguđee a j̊i ma. MUHAMAM Maliki, Bashidj̊i upacine n̊i, a j̊i ka guj̊o g̊unyutaja. Na BURALMA Fatau, Ulampəl, a j̊i guj̊o guriutaja.

GuGu

Foto : FAFANA Mumuni

Ajika asəbaka

Ketere

Ūkal na ma.....	mbusaø 1
Ū sɔl̊ akundi aa ? (ŋkɔkɔ)	
Gufaŋa Guſſu.....	abusaø 2 - 3
Nsala na caacaa kēbajika	
Ūriyɔs.....	abusaø 4 - 5
Améd AKOBI	
Daqaa.....	abusaø 6 - 7
Đadaa kuj̊o kɔfanɔ	
Daqaa.....	mbusaø 8
Mpərə : lshɛi	
Gbantolo.....	mbusaø 9
Ūj̊eyɔka.....	mbusaø 11
Mango katam	
Guricera.....	abusaø 12 - 13
Bapi bagucera.....	mbusaø 15
Gasana kɔcəu	
Spoɔr.....	abusaø 18 - 19
Ntala ŋkəuka	
Taarii na kifoto....	mbusaø 20
AHAYAKA n'itakuku	

Mentions légales

Gufaŋa Guſſu

est une revue en langue anii. Son nom de marque est (le) GuGu. GuGu n'est pas une publication à but lucratif, mais plutôt un service pour encourager l'alphabétisation dans le contexte du "projet anii de SIL à Bassila".

ISSN : 1840-6610

Dépôt légal : 5426 4ème trimestre 2011,
Bibliothèque Nationale du Bénin
tirage : 165 exemplaires

GuGu est édité, mis en page, publié,
imprimé et produit par SIL à Bassila.

Responsable : ZASKE Martin
Rédacteur en chef : ZASKE Martin
SG de rédaction : ZASKE Stefanie
Chef correcteur : ZASKE Stefanie
Chef distribution : BABABODY S. Nouhoum

Adresse : GuGu
SIL
B.P. 50
Bassila
République du Bénin

Mèl : info@revue-gugu.org
Web : www.revue-gugu.org
Tél : 00229 / 66.66.11.11

Il est prévu que GuGu soit publié par affichage sur des murettes de lecture. Ainsi, la revue est accessible librement et gratuitement à la population anii. La vente en détail n'est pas prévue. Le prix nominal est 2000 F CFA par copie.

Les abonnements - de cinq éditions - sont disponibles sur demande au service clientèle au prix de 7500 F CFA plus frais d'envoi et d'emballage. SIL se réserve le droit de limiter la vente ou les abonnements aux personnes ou structures engagées dans l'alphabétisation.

Les quatre pages de publicité par édition doivent servir d'abord à l'éducation de la population. Ils peuvent servir également à soutenir les frais de production. La direction de GuGu se réserve le droit de refuser toute publicité qui ne correspond pas aux buts d'éducation.

GuGu encourage les lecteurs à écrire à la rédaction à lecteurs@revue-gugu.org ou aux adresses avec des articles individuels.

Les lettres de lecteurs peuvent être publiées - sauf si l'expéditeur a exprimé clairement son refus. La rédaction se réserve le droit de réviser les lettres pour la clarté ou selon la place disponible.

Les articles qui arrivent sans commande deviennent une proposition à la rédaction. La rédaction décide librement de leur utilisation.

SIL est autorisée à afficher la revue GuGu en public dans la Commune de Bassila selon la délibération BS2011/N°14/MB-SG

du 31 mars 2011 et selon l'autorisation du Maire de ladite Commune datant du 12 avril 2011.

L'affichage en public au Togo dans la Préfecture de Tchamba est autorisé par le Préfet de Tchamba selon l'autorisation N° 169/2011/P-TCH.- du 23 mai 2011.

L'équipe :

GuGu est produit par une équipe qui est encore en train d'être formée. Cette édition n°. 5 a été préparée par :

- ZASKE Stefanie et Martin
- ATTİ KALAM Hakimou
- İSSA AZİZ Rahaman
- BABA BODİ Salimatou
- ALLEY DJOBO Fousséni
- BABABODY S. Nouhoum
- FAFANA Moumouni
- İBRAHİM İNOUSSA Malokia
- İSSİFOU Rahinatou
- ADAM BOURAİMA Gafarou Agaibou
- İSSİFOU SOUMANOU Moustapha
- İBRAHİMA Z. Yaoussa
- ADJANAİYO MOUSSA Karim
- HIGDON Isabeau
- VAN DAM Marije

Les lettres sur les pages 12 et 13 ont été créées par İSSA A. Rahaman, ATTİ K. Hakimou, et ZASKE Stefanie. Les personnages sont fictifs ; aucun lien avec des personnes réelles n'est intentionnel.

Les droits d'auteur appartiennent à chaque personne qui a fait une partie de GuGu. Les droits de publication appartiennent à SIL à Bassila pour la plupart des articles et des illustrations, même si l'auteur est nommé avec une illustration. Pour les exceptions, voir la notice avec les illustrations ou voir ci-dessous. SIL remercie les propriétaires des droits respectifs et les auteurs qui mettent leurs œuvres en public domain.

Page 2 : carte du monde : © 1999 "Corel Corporation and its licensors" ; courriel : Copyright (c) 2013 SIL à Bassila und dessen/deren Lizenzgeber. Alle Rechte vorbehalten ; page 4 : photo : Roufaï AKOBI ; page 5 : photo : MAISENBACHER Matthias ; page 8 : photo : MAISENBACHER Claudia ; pages 16+17 : photos et logo par "Sulzbach hilft Benin e.V.", logo © Der Sulzer.

Le logo "GuGu" est enregistré et protégé chez BUBEDRA Bénin, tous droits réservés.

© 2013 SIL à Bassila

GuGu est créé dans le but de la libre circulation maximale. Pour des raisons de droit, il est formellement interdit de copier, extraire ou modifier cette édition entière ou partielle sans accord écrit de SIL, sauf parties en licences libres. Tous droits réservés. N'hésitez pas si vous avez des propositions pour reprendre GuGu ou certains articles dans le cadre de l'alphabétisation ; prenez contact avec le responsable pour trouver la formule qui convient.

Anja na ba na yida waa Améd AKOBI ?

Mëetér Améd AKOBI a lee gatëna kare abumbonc qen na. Ba ñum ni gaja 1967 Bashidji. Bërei ba ñum ni ma na gën Alaaji AKOBI Isifu, uyarpì Falagari. Anar GOMINA Jemiinatu, uyarpì Bashidji.

Baï na Améd AKOBI a lee asukuru ?

Améd AKOBI a lee sukuru ajala Bashidji na Kparaku. A sëba ñku ndën halı ati kpaaku unan ma, n'anarbumbonc a ci n'a shëu Kparaku abaacene qen sul ati tewé. A lee asukuru abumbonc Kparaku na Kutonu naa acam aBAAK (BAC) ñkonta kaja. A lee asukuru uyu kaja Abome Kalafi (ENA na FASJEP).

Đaa Améd a sëba asukuru ma, k'a lee ñku ndën akpala inyu ayo na. Gënci k'a cë caacaa qen afëda ayo na. Naa a ye pra akëmcimja, ba cë kacaacaa ma, babere tuutuuma, Améd a lee ka basëbaka, aduwaa bacaacaa de a lee bukoi bu som ma na.

Ama saa ndee k'a kana pra akëmcimja na ma, n'ufa IBRAHIMA GOMINA Mahasu a cam ni ntëma amangasej ni. Idë ti lee igbe ndee a da ashee ulaku kantëma ma.

Baï na a kpa politiki ni ?

Tam ndee ba na kpede caacaa gaja 1991 kaja ma, na Améd AKOBI a ñon gubo na lë waa, maa i ta ji waa ađe na Guya Matie KEREKU, ađe k'a koo yée giyari na. KEREKU a tí ñë gubo guđe ma, n'a yida ni. A kpa ñkëj ma, n'a cam ni gisana, ba man aji uji.

Ba ji uji abojo ma, na ba doo

Foto : AKOBI Rufau

Améd AKOBI

asë agađukamakamaka. Ñkëj na KEREKU a na taba ni waa : « Akì na ba na yida waa AKOBI aa ? Akì ñon ka gubo na lë waa, ma paa koo cë caacaa aa ? » Na Améd a télë waa : « Iñj, Gatëna kaNdiyar . » Na KEREKU a na lë ni waa : « Gi tu lée faawu. Ama n ta ji akì, u taa qá n'amou alee ntëma ; gënci u ta ji amou gboo, kë ma koo yée giyari na. » Kuboju ni ba tí lë afana waa, Améd a taa lée na ni ntëma.

Ba tí cë caacaa de ma, KEREKU k'a tí ji na. Ñkëj na ba lee iwalu ibumbonc awala Atakoraa na Đënga këbapi. AKOBI ba lee ka kađi baja.

Baï na 'ikëmcimka kantëma n sara ?

Améd a cam ikëmcimka kagubo ma, n'a cë mëetér PONY sul ati cere uyu naa aye tine agaja gatënleedu. AKOBI antëma n tí na cëkëla na politiki ma, n'i tine gaye ashee ni. Aduwaa uba a tí sëra aka galei na bafalleeja.

Bađe ba yida ni, ađe cë ati cim kikëma. Atco na KEREKU agiyari kasaa de, uba a ta wuđa galei, uni na ba na tco qaa akëmcimja ma. l pala ka apra i fogo fogo were.

Baï na apolitiiki a sara ?

Gaja 1999 na Bashidji kakomin këbapi ba wala naa alaa ni qaa are ndee a cë caacaa Đepitee kaja ma. Ađe n'uñono SEIDI Sahabi ba man akpede caacaa de ma, n'a ji ; idë ti lee ñkulo FARD ALAFIA. Gaja gađe ni AKOBI a lee ka upi ajala Đepitee mana ni Benëe ajuñii ni, ađe ti wuđa buja akoo-na-tëb-n'inju (32). Gaja 2000 ni, Bashidji kasuprefektiir a cë awa na KEREKU ma, AKOBI a pala ka na nawiya qen k'a da na.

Gaja 2003 ni na a koo ji giđepitee ñkpala nnyotaja na ñkulo UBF. Ba tí ni gumiñisër ma, n'a pala giđepitee ashee YOLU Sakarii.

Gaja 2004 ni, n'a tí aja politiki kañkulo “Đënga ncemë n ni n láa atu”. 'Uwalu usëbaka u lee Bashidji kaayifalfala ni na, idë ti lee yofo 'ajorò tëb kaja 'ishile cuni gaja 2004. Unyotaja Kopargoo, yofo 'ajorò anantaja 'ishile akoo-na-tëb kuja gaja 2005. Uriutaja Wakee, yofo 'ajorò ganaana kaja 'ishile akoo-na-kulumi kuja gaja 2005. Unantaja na a bojo na Jugu, 'ajorò tëb kaja 'ishile tëb-n'inun gaja 2005.

Gaja 2006 ni na a yiđe aci ibobo ashee YAYI Boni. N'a ji giyari giđe. Asiibi yofo 'ajorò anantaja 'ishile akoo-na-cuni gaja 2006 na a lee niiya atu a tí sála Bashidji kakomin ashee

Foto : MAISENBACHER Matthias

Amed AKOBI 'uwalu ubumbonu Bashidi kasukuru ajala ni gaja 2003

koñkaari ndee ba lee ashee
YAYI Boni a ji ma.

Na cə bukɔñkɔñc təb-n'udən
n'anaŋja iſhinyu-n'inon nı na a
fədəna lɔɔri ũnyuŋca laŋ. lde
saa nı qaa uri ikolom ma, naa a
kpá Bashidi ũpacine nı, na
ŋjuro n bon. Ba tí kpa na nı
logita ma, ŋjuro nde n bon. A ci
ma, ađe tı wuđa buja akoo-na-
təb-na-cunu (39). A ci apala ba-
pi banyu (2) usoro n'uſəmprə
n'ukoñka adçŋkɔñc.

Bai na ba na yuđa akar ?

AKOBI akar a ji ka waa, Salii-
mata. Ama ŋyida ndee ba yo na
nı ma na gəŋ Yemı. A lee
Kparaku kaja na. Akarnar a lee
Asəđa na, ayar a ta lee Kparaku
kaja naa alee afalleeja. Akar de,
a lee sukuru acə gafɔntəna.
Amed a lə waa a yée ntəma
ashee nı ma, n'a bəla. Ađuwaa
k'a sɔlɔ waa, a lée uba antəma
na. N'a cam ayar agufala na lee.
A wuđa bapi banyu n'ukur a ci
apala nı na bapi bađe.

Spɔɔr apaŋa na
AKOBI a sɔlɔ ?
AKOBI aspɔɔr ndee a sɔlɔ ma na

Baŋɔnka :

IBRAHIM INUUSA Malookiya
i i m@revue-gugu. org

AL CBCJ Fuseeni
adf@revue-gugu. org

lSA ASIS Rahaman
i ar@revue-gugu. org

Foto : lSA ASIS Rahaman

Amed AKOBI aŋkufo Falagari

Đadaa kijiu kufanju

Ataya Aciibaa anyutaja abasəmprə baŋkulo ndee n fajə atu đadaa kijuleeka ma.

Mu pala ka na gi ta na yee đadaa kijiu ileeka ?

Ba ta taba nnyəmə kopi koo ba ta lə nı đadaa kijiu uđen kaŋyida, ađe kpa biti abumbənɔ. Laŋ na atuwalu kəbaŋono (ARDABs) ba lə atəbana waa, ba líge đadaa kijiu ileeka na doo n'uwalu nı na yala, na fajə bəre đadaa kijiu ndee i buŋa da naa baŋono mbađee ba cee rəŋə kayida naa kə ba yɔ i na ma, ba yó iju de. Bapi mbađee kə ba yɔ kakodən na ma, ba yó. Gaja 2010 na atəbana bađən ba lee iju de asura asura ađoo n'uwalu nı na yala na fajə bəre iju de.

İkəŋ na atu GuGu kaŋkulo gi lə waa, shee gi lee koŋkaari ayee pí aŋə naa ba fája atu đaa ba na lee ma, naa gi yó aŋɔn iju asura asura de ađu abɔ nı.

Ađuwaa galei ŋgađee ba qv
gubɔ nı ma, k'aa na li ayc na.

İkəŋ na gi cə ati wa n'ataya Aciibaa anyutaja abasəmprə baŋkulo. Iđe tı lee atana Rahamatu, aŋyida ndee ba yɔ na nı ma na gəŋ “Gi cé nyu” n'abakəŋja. Gi cə ati taba pí waa, ba tə ba séra afanja atu đadaa kijiu ileeka aa ? Na ba lə atu bukɔi gi shí ma.

Asiibi đən na ba qv ashee atu na gi cə atana “Gi cé nyu” agađu afal. Gi kpa ma, baŋkulo nde n wala boŋo na saa atu, na gi rau ŋkau naa acə tı li buto afur ncən naa aye səba iju kulumi koleu na laa ifoto ujw baa սpaŋja. Gi lee gəŋ boŋo ma, na gi lə atəbana ba lee koŋkaari alə iju de đaa ba na lee i ma, afələfələ

ashee atu, naa gi tı séra ayc aŋɔn ađu abɔ nı ashee baa aŋa na a tı yɔ na tor naa ayc koleu.

İkəŋ na atana Kumaatu, aŋyida ndee ba yɔ na nı ma na gəŋ “Mandee”, a cam uwələ naa alə waa : « Waasi waasi, đadaa kijiu nı mpən nfɔnɔ baja ba pí ba cére gəŋ woo !!! »

Na mbađee ba saa ma, ba tələ waa : « Woo ! Woo !
Gi lee ađu atən woo !!!
Gi lee ađu atən woo yee !
Woo yee !
Đadaa kijiu woo yee !
Woo yee !
Abaafu woo yee !
Woo yee !
Gina woo yee !
Woo yee !
Abooda woo yee !

Woo yee !
 Kakanyenye woo yee !
 Woo yee !
 Nnɔɔbata woo yee !
 Woo yee !
 Koikoi woo yee !
 Woo yee !
 Ndudoo mpaɔaka woo yee !
 Woo yee ! »

A lə gəŋ boŋo ma, n'a tewə ntulo.

Kanja ḥkəm na atana Rahamatu “Gɪ cé ḥyu” a cam uwələ naa alə ashee atu waa : « lju de kpataa gɪ lee waa ma, i lee baa aŋa na n'agufala ku doodoodo ba na lee na yala na kiđe na babapi ma, koo na jɪ na girana afal, k'a na yee adoo ndejka ati shi ma laj.

Doodoodo baŋono kə ba na yee tuutuumma ɖaa atu nnyəmə kəbapi gɪ na yee k'i na tə atu ma na. ḥkuro ndejkənɔ nji ba na kur, tegente adjeŋkənɔ, guðaŋa guðeŋkənɔ, iđe tə pı bađe ba da feę. Ama kə ba nyir oleu na. »

GuGu ndee ni gɪ tɪ fanya anyin qadaa kujis usəbaka ndee gɪ cere ma. Nfɔlɪ i tui naa ḥé iju asura asura ndee atəbana ba fanya atu kuleu ma.

Baŋonka :
 BABA BOĐI Salimatu
 bbs@revue-gugu.org

na ISIFU Rahinatu
 i r@revue-gugu.org

lju kulumi kuleu kuboŋu

Mboodakala

Ayɔkɔi ba na lee n'abooda ma :

Ufaŋu ndee gɪ na fanya ayɔkɔ illeka ashee ḥkala nde ma, i ta tɔɔ gəŋ i tui séra alee ḥkala nde ɖaa akalabɔ akoo ma.

- *Acafunko toŋgolo*
- *Gije gifanafanaka giðeŋkənɔ*
- *Ibarikaka koo iſhiđikaka toŋgolo*
- *Ayo, kelenciaŋa, iŋei, iŋaŋkai, iŋunii ɖaa iđalinunnun kukur ma*
- *Albasa banyiŋ*
- *Butuŋa na buto ɖaa i shi fána ma*
- *Ađuđuubɔ ɖaa apa inan ma*

Kuleu na kupil bukɔŋkɔŋɔ bunyw bu.

Aboodaleeka :

U ta naa yee á lee abooda, u na kpal acafunkɔ ni adu afələ.

U boŋo ma, akı shi ibarikaka nton naa asher alaa kafoi akəđa naa anyaŋa ičonɔ ati afələ. Koo u taa séra ashı iſhiđikaka nton naa anyaŋa ičonɔ ati afələ.

U boŋo ma, akı cekəla ayo, kelenciaŋa, iŋei, iŋaŋkai n'albasa aman anyaŋa ati afələ.

U boŋo ma, akı kir gije ati afələ.

U ta boŋo kpataa akı tui tɔɔ ayɔkɔ de giđendən na cekəla gonyanu guđən ni. Naı naa á ye səba ucəkəlu, u na tɔɔ ičaka unyaŋaka de ni na yaasi kayɔkɔ na gije gičirkia giđe aman na yil na buto naa naa du ucafunnaru cei cei na kiđe na kukaŋkər, n paa tui buro yɔguu koo n goro kaŋkər na. U yil gəŋ aboŋo ma, akı du butuŋa naa akəm akiđe kufanu.

N fana fana ma, akı tui kəđe na gukəmfana na du afəŋfəmbɔ laj na ful, ɖaa gukəmfana guđən na ḥkələ ma.

U ful aboŋo ma, akı tɔɔ gabø naa aradø ipe ncən naa asəu abɔ naa adu buto cei naa anyau mboodakala ataa atər nton naa asəu abɔ ifɔlɪ nlaj naa aye səu gabø kupi. U səu aboŋo ma, akı pəmpereŋe utonu naa naa kiđe buto kuboŋu. N'i jɪ waa kɪ n pul na, akı pele buto na gabø kipampaŋa naa asəu.

U ta tui tine naa aŋe waa kabɔ i cəpəra, akı rgə naa alaa adu gonyanu ni, afəla nji aji.

 GUGU

Mpərə :

Isheri

Apərə - Ara

Amumpərə n cə atı ri isheri ; n'-isheri i cə atı ri bəre banyi. Bani pı gəj : afənɔrə na falanfalaŋ.

Ba qə ba qə, isheri idə tı caaru pı paa bađe ba qə gafala gađənkoč nı. N'ushile dən ba səma, na falanfalaŋ a lə waa : « Usoro woo atisheri nde gi na jı waa ma, ka gi nyantra ké atugulə aa ? » Ȑkəj na afənɔrə a tələ na nı. Na falanfalaŋ a lə waa, adə yɔ gatubumbənən gađən upeli sul ba na yuđa waa Awetere ma, bađe ba tı fəđa ncən. Ba ye ka noo nde falanfalaŋ k'a séra asara na, nde afənɔrə a tı sara ama k'a na Ȑna.

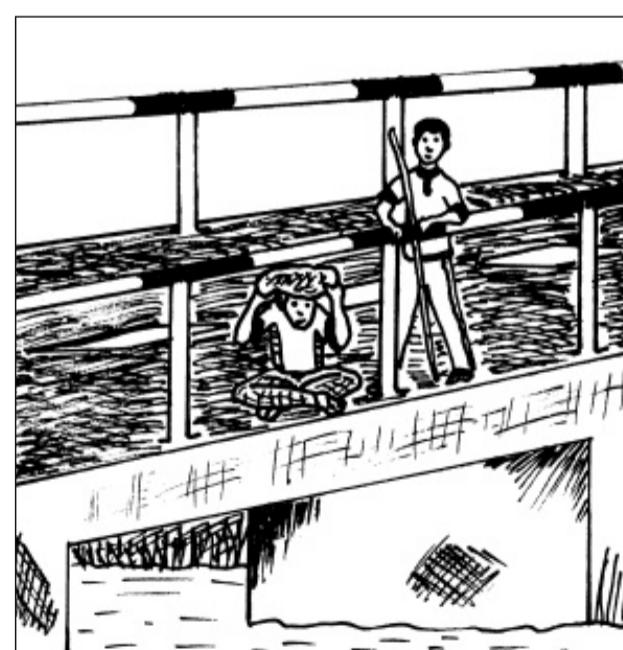

Na falanfalaŋ a lə waa : « Đaa gi lée ma na waa u taa rága amu akudə laj naa ma naa fája aki Ȑnyuŋca hali gi tı kpá gato sul. » Na ba lafu lee gəj na cə na cə ma, na ba wa n'are dən adə qə ləorı nı n'a Ȑna maamaaci de. N'a yiđe naa ayida pı na taba waa : « Mu lee ka ? » Na ba tı gəj alə. N'ı lee nı isheri n'a laa Ȑtanı ibumbənən daa bukuli buriu ma, ashee pı naa alə pı waa, ba kó afal. Na ba cam Ȑtanı naa asala nı.

Ba fəl bojo ma, na falanfalaŋ a tı gufaja na yee bai na a naa lée naa ajı Ȑtanı de andəndən. N'a lə afənɔrə waa : « Na ma na gi cə atı kə atugulə, apala Ȑtanı tı bon, gi ta jı ađur bai na gi lée ? Lanj ma gi tá. » Na ba tı wuu hali atı kpa gatuno.

Ba kpa gatuno ma, na falanfalaŋ a lə ba cə atı rgə nı ntala mbumbənən sul, a yɔ waa afənɔrə k'a na Ȑna na ma laj. Ba rgə nı bojo ma, n'a na lə afənɔrə waa : « U naa tı rəjə culum, yó waa amu n jim ka gəj. » A lə gəj bojo ma, n'a ri agulə ataa ntala naa alam buto nı ; na buto bu lee culum.

Na falanfalaŋ a pala foro shelem na saa afənɔrə a fəđa naa adə a tı Ȑtanı akcə n'afal atı na jı.

Gəj ma afənɔrə miyau adə yiđe na fanya fanya na taba agulə waa : « l kɔ Ȑura aa ! Maa are a fəđa ka ncən, maa k'a naa cí aa ? »

N'afənɔrə a kur atən na fəmɔ-fəmɔ n"anye na yee a Ȑhé i ta jı waa falanfalaŋ a səla gađu. Uyeeeyeu de ni na a cə tı fana n'upə Ȑlanfalaŋ. A tı upə de na kəđakəđa ma, n'a cə tı fana na falanfalaŋ agunyine kpə. N'akənə i ta atı sal afənɔrə 'inyine, n'afənɔrə 'inyine i tine. N'a Ȑna falanfalaŋ ! Wuu gəjci aa ? Na falanfalaŋ miyau a tı upə de gboo naa akəđa afənɔrə 'ikei, n'akənə i ta asal falanfalaŋ ; na falanfalaŋ a ta ayide. gugu

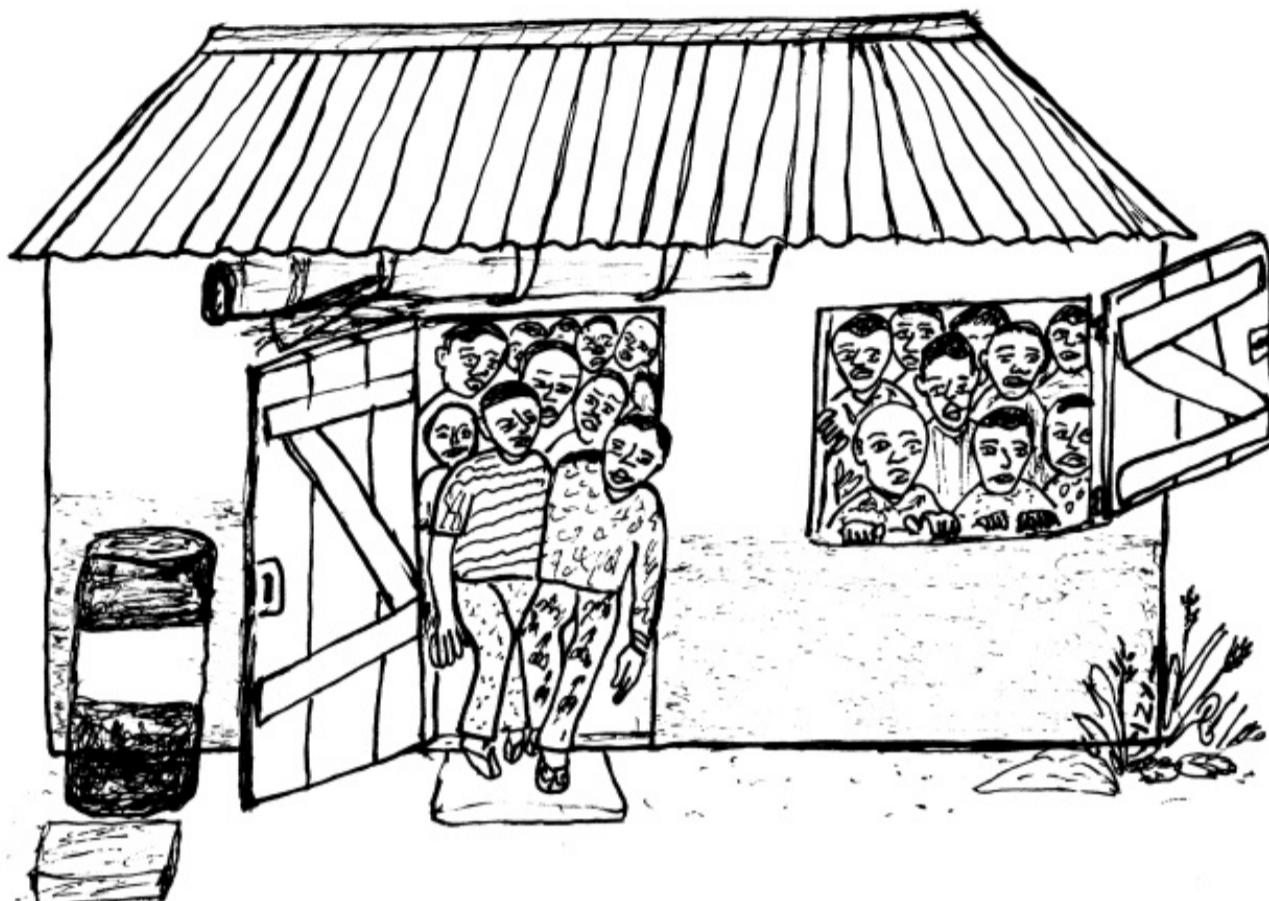
Utabu :
Bai na ba yúga Ȑtanı de ?
Aja naa jí awu ?
Aja pala ka uwor a cəm ?

Mpərəcəja :
AĐAM
Abubakari
(Abusko),
Bashidı

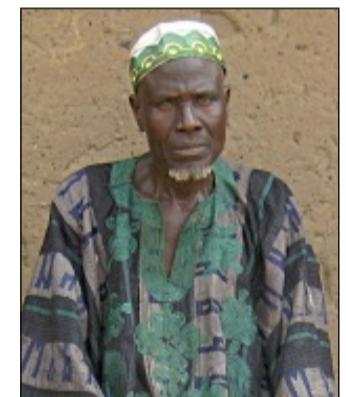

Ayəkəlaaja :
ISIFU SUMAANU Mustafa

Gbantolo

Guya qən a cə ka ɳku mbumbənə. Bere ba ta rŋə ɳku nde nı, ɪde fana nı; ama bere ba ta doo ɳku nde nı asaa are aɖəŋkənə, k'a kɔ séra asə na. Shee a naa lee wahala aŋku nı.

Akəka :
Yaarı
kaGupayarı

Gbantolo

Bayifala tuutuuma, bəleti adçənkənə.

Kashir : UGAKUTA

Akëka :
IBRAHIM Falilatu, Bashıdı

Atəbatürka, na galau ma !

Foto : HIGDÉN Isaboo

Đabanna GʊGʊ kabɔ i na tɔr bɔmaŋkèli laj ma, i ta naa yee i wóda abʊpa ijala itürka na tɔr afal, pí ma atəgatənleedu atı shi.

Gi wsqa abʊpa ijala de qaa 14 ma asʊra afələfələ n'atigikrə.

Tcc n'iqalishinu (200 F) acə iqalishiri (300 F), i tui séra ashı abʊpa ijala ndee i cəm n'anyin ma.

i tui séra ashı anii kubii kagubɔ n'iqalaakoo (100 F).

i tui séra ashı gaja 2013 kijɔrɔ kabɔ i saa ma, n'iqalaakoo-na-təb-n'inɔn (175 F).

Na gusbütürka ma !

Librairie Ganaana - Abʊpa kafaadə Ganaana

Bashidı — Ƞkälə Ajegule — GʊGʊ kaatənleedu
Ginyipi : 97.44.62.95

Aditenees halı asiibi na faađe a na tine
atcc na bɔkɔŋkɔŋc 9 gajaka halı miqii na
giṭenşhile atcc na bɔkɔŋkɔŋc 3 halı 6.

Ukal na ma ashee mango katam

Alowaatu ndee ni gi da waa ma, mango katam na gəj. l sim gi koo na laakaari bapi lanj, adowaa mango a lee giyupi ngiidée gi san ma na. Mu lanj na gi lə waa, gi koo na laakaari bapi lanj ?

Upi ndee k'a kana yo guya na ma, a ta shi nə mango apom, k'a koo na yo waa ma sákəl naa akəm koo akide waa a wuđa ishejə na. Adowaa na k'a sakəl naa akəm na, i tu tı pı n'ijoli koo ncəna nshedəka ndee n na pεεrεε acunu. l sim gi naa shee bapi ijoli kıləmə koo u ta nə waa kare a tı yu na ncəna, u taa séra acə na kare logita ba kide ayɔ ashejə ndee a da na ni ma. Koo mango de a ta wuđa ishejə na kare a kəm, iđe pra waa aganc ga fu.

Gi cére bapi ba yó waa, u ta pom mango, i sim á sakəl naa akəm. Koo á kiđe i ta jí waa, k'a wuđa ishejə na naa aye kəm. l ta jí waa a wuđa ishejə, aki bəđa.

Mu lanj na mango a lee aŋfaani kabukɔ ? Too, bayɔka ba tı lə atu waa, mango a lee giyupi ngiidée gi na lee arc aŋfaani ma. A wuđa fitamin A, fitamin C na fitamin E apele na gulo ni kanrukɔ. Alaafiya kula lanj gulo ni kanrukɔ n lee bukɔ bu na pi n'akɔnɔ na shee are ma na. Nni njı afɔnɔ a yida n'agija waa, fer. Kilimpi i da ifarmasii ni. U ta naa kəm mango, i da da qaa iləmə ndee ba na nɔn logita ashee akɔnɔ kandji lanj ma.

Mango a lee giyupi ngiidée gi san ma, i sim a ta qoo baa aŋa na a lée koŋkaari akəm qaa i sim ma. Adowaa a lee bukɔ busoŋsono bu ashee are agulɔ ni kalaafiya.

Gi tı gi séra ađu mango a paa bú na aa ?

Mango a lee giyupi ngiidée k'u na qaa baa saa apaŋa ma na, lanj baŋ na gi lée naa naa nə ni baa saa apaŋa na ? Ba tı lə atu waa, i wuđa qaa ba na lee ađu ikpalaba ni ati na lo saa qən ni ma. Koo waa, ba tı sur ajel, a ta

tí bon bađe ba tı yala na shee bəre. Akuka de ba jel gəj ma, a san san qaa bɔmbɔm ma. Ama kə ba na kəm qaa bɔmbɔm ma na, ba na cau cau. l ta jí waa i nə bađən ba yo qaa ba na lee na du ikpalaba ni koo ajel a kú ma, anyi faŋa pi atəgafala Bashidj, nkələ Ajegule, koo i shée pi nɔmba nde 66.66.11.11. GU

l'mango ikpalaba ni

Mango grɛegee afanafanaka ađəŋkɔnɔ a qor qaa isəna 500 ma (500 g), a wuđa :

- Fitamin A 15 mg
(isəmpi 15)
- Fitamin C 220 mg
(isəmpi 220)
- Fitamin E 4 mg
(isəmpi 4)
- gulo ni kanrukɔ (fer) 6 mg
(isəmpi 6)

Baŋɔnka : BABA Bɔđi Saliimatu
bbs@revue-gugu.org

na TSASKE Stefani
zsg@revue-gugu.org

2013 - 4 - 21

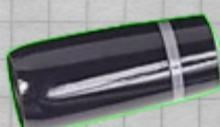
Na galac Fuseeni.

N'uciykarka na n'koo na n'uu grubo ngude

na shree akc. Amayifala a cere ntama amasul ma,
n'buya la akc waa, atc ca caaca. A ce caaca
de ma, a jc. Gey ma a cam agubo. N'tc yec ma
cam acerekha afolc apele gadu gadjojkons ga
Saa malay. N'solo waa acerekha afolc n'dee n
yee ma cam waa ma, a lee garmak'upi. A paa
lee upi n'dee a solo takuku kudan kandang'an
ma na, ama a solo ntanleekha.

Ganukurka ja salo waa ma, amusoro qan
a taa usampr'a. Amu gboo usampr'a atsooka a
tc q'a amu usana. N'koo tc tur akc waa, amu
na Naalma q'a q'a guksbe nc. Ade gboo a lee
lshika gey ma, angawa n cam n'amur. Gaja ga
tatala, a taa ko' amu. Bal na nu na lanjequ
kaalei n le akc ma ? N'tc saa akc a'pi tc
jede amu kuttonu atuya. U ta tu akc shu
geje na waagaashi apu na ma.

Atana q'na Kpar boho ma lay, n'togo
Ulimpi q'an ashee nc a naa m'dn ashee
'alaafiya.

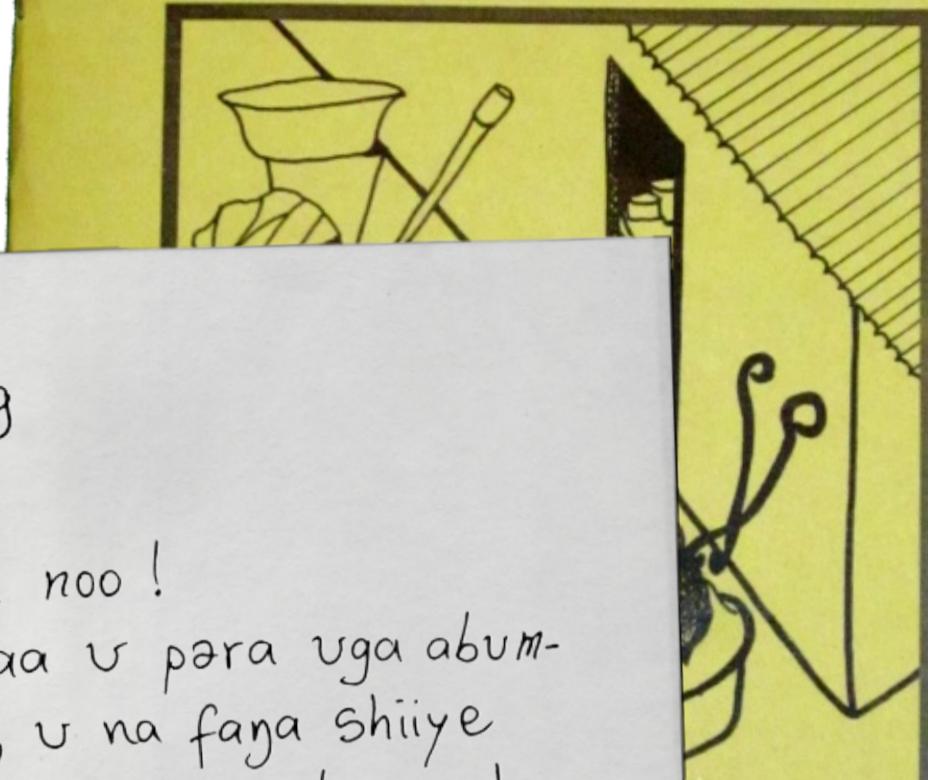

Amu na Alaasan na kuttonu.

Aus

ηηɔŋku n̄ kayɔkɔloka

2013 - 5 - 19

Alaasan, amunsala n̄ noo!

Amucine u kar paa, aduwaa u para uga abumbons. Ganyurtaja ju gay waa, u na faya shiiye kaalei ma, l̄ lee galei kpataku. Narma gboo u la waa, aki na ni l̄ da gukobi ni ma, l̄ fana. Aduwaa daa n̄ yo pu ma, a lee usamprə asoysono. Ujedu kaalei u na la ma, paa lee sika na. N̄ ta ma pi; ama tam n̄de ni, sukuru Katama l̄ tu pam gadu. Ge ta ti boyo, ujurru kasaa n̄ ta ma lee koykaare ari tu kamakama alee ushile nyiur dan.

Gakoloy ataya akaduyom kaawara ga yum paa; gu pom ipi gushebu. Ataya ucine u kar paa waa, gakoloy a taa ja itani kuyugur. Gafala gayunii ga ti Sala aki. Atana k'a nyir akalay na, a ti Sala aki daa u ko togo ykuro ashee ni gacalar ma. Waagaashi na giye u taba ma, n̄ ta ma pi na ma naa Narma a kul nt̄ ashee atu gr̄ jú. Sála akabaja kpataa ashee amu.

N̄ du buliturka kagubo gjala gdən ayfaloɔpu ni ashee aki a' naa tur. Buliturka kab̄ l̄ da boyo ayɔgo n'atagukra.

Amu na Fuseeni

aliimatu
Mumuni

• gyu!

Aŋgrees, ufumuləmə ʊ kpa !

Foto : IBRAHIM INUUSA Malookiya

Gi koo səba aŋgrees NPK ayalaka GɔGɔ kaatənleedu.

Ka gi na yala saakı nı na, kiloo nı na gi na yala.

Are a taa séra ashı halı kiloo 10.

I ta tu i tı shí, anyü yee cenji atoŋo.

Iqalıshıriu (300 F) nı kiloo adçıkona.

Librairie Ganaana

Voilà les langues nationales

Un service de SIL à Bassila

Librairie Ganaana - Abɔpa kafaadə Ganaana

Bashıdı — Ƞkälə Ajegule — GɔGɔ kaatənleedu
Ginyipi : 97.44.62.95

Adıtenes halı asiibi na faađe a na tine
atcɔ na bɔkɔŋkɔŋ 9 gajaka halı miqii na
giṭeŋshile atcɔ na bɔkɔŋkɔŋ 3 halı 6.

Nawaaliyatu na Matinu

Gasana kucœu

Nawaaliyatu na Matinu ba cam uñuru. Ba tı cœ Gana, Nawaaliyatu anyaacene sul. Nawaaliyatu anar a shi ıshidikaka n'barikaka na Matinu ayar a shee gije n'acafunç waa, ba shée banyaacene. Na ba kpede bikooolii.

Alahađi na bađe na bufa ba ta Bashidjì ati kpa aya kalɔɔri ndee

a na cœ Carashì ma. Babaja na babasoro ba yala ka pi apı na lɔɔri kađkemæ. Ba ta Bashidjì ma, halı Carashì. Ùkəj na ba rgə ayee Lomé kalɔɔri akpa.

Ba shi ta ùkəj ma, baa gapapiri koo mpa mpaña njı ba shi ñə, bađe ba tı taba bufa waa : « Ufa, mpa mpaña njı gəj atiya ? » Halı ba pi tı kpa Akraa, Gana ni.

Ba kpa ùkəj argə ma, na bapi ba ñə waa, bufa andəndən a na rənjé gikrè ; bađe kə ba na rənjé na. Ùkəj na ba na lə waa : « l sim halı gi shéu ma, gi rənjé uñgilishi. » *gogo*

Otabu :

U cœ gasana ayɔ aa ? Ùka ?
Bał na i sara ?

Ajɔンka: FAFANA Mumuni

Gucéra

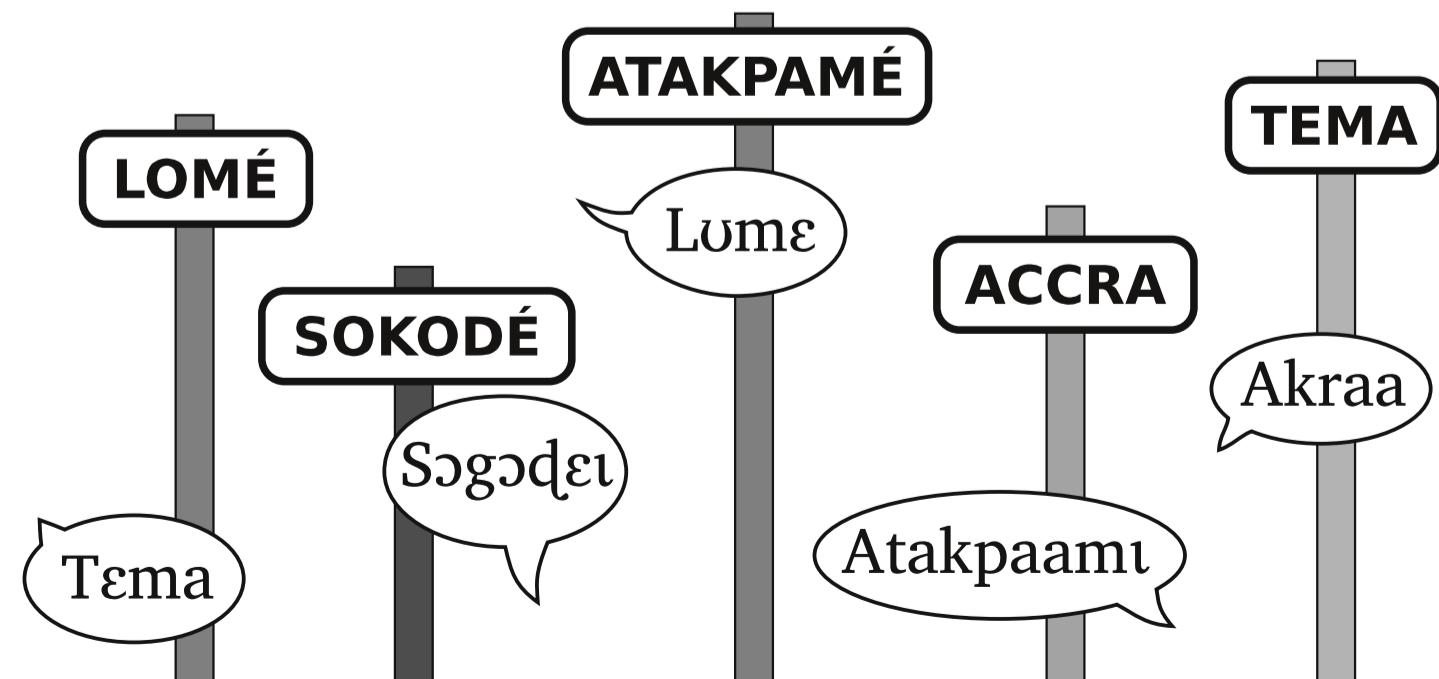
Kíde ma ayɔkɔ nde ni, naa afanja bukɔi bu sim Matinu na Nawaaliyatu ba tójo bagasana ni ma. Naa afanja ayɔkɔ inan ndee kə ba séra atojo bagasana ni na ma.

Ayɔñkolaaja : ADAM BURALMA Gafaaru Agaibu, Kodjowar

Gucéra

Kíde ma apa kayida ıkpallaki mbađe laj na gifçinç, naa akiđe qaa Nawaaliyatu 'ufa a na yiđa n'anii ma, naa alə ndee i na kun iwor ma.

Atəbasoro Sulsbak kəbaja ba

Sulsbak na Bashıdlı kagvsoro kandi laj, ηkulo "Sulsbak a tı kaşa na Benes" n pı n'inyine kabuŋe ashee Bashıdlı kakɔmin.

I yɔ ntəma ndee bʊŋe bʊqṣka bʊ na lee ma aa ?

Inyine kabuŋe bʊqṣka kə bʊ lee głyifala na, gəŋci kə bʊ lee głyerə na. Bʊ da da ashee are a naa qɔ na tɔr na gɔbɔ koo a naa qɔ na ŋe na gaqu gışhebɔ. Bʊŋe mbuŋee gi na shi aya nı na qɔ głyifala koo głyerə kʊqɔs ma, kə bʊ da mpəu nfcɔn̩ baja bagvsau na. Aqswaa ŋkəŋ laj kə ba na qɔ bʊŋe ba! ba!

Mʊ pala ka atəbasoro ba pı na bʊŋe ashee atu ?

Waa bađe ba bʊŋa ta Kotɔnɔ atu Bashıdlı ma, bađe ba na qoo Kotɔnɔ kampa nı ma, na bađe ba ŋe kpalakı abʊmbɔnɔ dən laj ba ŋɔn waa, ɪgbɛ dən a da ashee inyine kabuŋe bʊqṣka kantəma. Na bađe ba ŋe waa, bʊŋe buđe bʊ tı kaşa n'are a naa ŋe gışhebɔ naa naa tɔr gɔbɔ gışhebɔ. Bađe ba shev ma, na bađe ba cə atı yee bʊ apı na ma. I ta san n'ataMɛer. Aqswaa ʊŋəu ʊ lee ka qulinya, laj na bađe ba pı na ma ashee atu.

Nai naa ba ye ŋe bʊŋe buđe apı na ma, k'ı lee ba shi shi na, k'ı lee ba lee lee na, ba

Foto : Sulzbach hilft Benin e.V.

soro Shult, nyine kaki ej afaa e ka y .

nyiŋe bawor pı mpa nı. Ünyinu de, ba lə lə ashee bawor waa, arei a wɔda inyine kabuŋe waa a taa kája na Bashıdlı ma, a shée. Üsoro dən ba na yıda waa Shult (Schuldt) ma, a lee inyine kakiđeja na ada Saŋkt Iŋbert. A bođo ntəma acə ʊŋurɔ ma, n'a rim afaade bʊŋe bʊqṣka kaja. A rəŋe waa ba tı wala bʊŋe bʊqṣka na yee ba kája na Bashıdlı ma, n'a kulo bʊŋe 3000 apele na maashin ndee ba na kiđe na bʊŋe aŋe kükashı na künɔmba ma, ashee waa ba kája na Bashıdlı kakɔmin. Apala maa a naa yala yala acam kítanı. Na Sulsbak kəbaja ba shee bʊŋe 1000.

Bʊŋe bʊŋunii kpataa ba pı na ma ma, bʊ qoo 4000 apele na maashin adçejkɔnɔ bʊŋe buđe kaja. Bere bađe bađunii kpataa, Gaja ga shée pı laadqa !

Atəbasoro bađe ba tɔc waa, gaja baa gapaŋa nı, ŋkulo ndən n tı n naa pı na bʊŋe buđe ʊfələ ʊpəlmə. Ba ŋe waa, I lee bʊkɔi bʊ nɔs naa kája na logita naa naa kaşa na Bashıdlı n'ikarakara kpataa ma.

Foto : GɔGɔ Kajkulo

Hakiimu na Rahinatu ba wa n' soro H Imut n'akar I gri H n acam b lei.

JIMA Raufu, inyine kakiđeja Bashıdlı kalogita abʊmbɔnɔ nı 'owələ

Gi cə atı wa na logotoro JIMA Raufu ma, afaawu na gəŋ waa, afɔnɔ 'aŋçɔ 8 kaja 'lshile 5 gaja 2012 na ađe a cam ntəma logita abʊmbɔnɔ nı Bashıdlı atiya. Üshile dən na atəbasoro bađe ba pı na Mɛerii kəbaja bađən atı jede logita nı. Ba kpa ađe

pi na bɔŋɛ bɔdqka tuutuuma

antəma (biroo) nı ma, na ba taba ade waa, bεrε ba wɔqda bɔŋɛ bɔdqka kınawιya aa ? N'ađe a tεlε ashee pi waa, paa. Na ba shεv.

Na cε qaa tɔjɔc ganaana kaŋkəm ma, na ba kɔc pi naa apı na bɔŋɛ lfəlε inan. Ba lee bɔkɔ bɔdqen bɔ san n'ađe paa ; kabukɔ bɔ gən bɔŋɛ kamaashin nde. Üni na ba na yida na gίfɔnɔ waa : "frontophotomètre". Maa i ji waa ɔshιu na, maa kitani i nı naa lée daa bɔkuli 12 (12.000.000 FCFA) ma na. Ama ba shee atɔ pi fɔi, apala maa ka gi séra alo bɔŋɛ bɔde na. Ađswaa kε ba lee bɔŋɛ bɔde kınɔmba apara bɔlan na. Inyine kabɔŋɛ bɔdqka baa gɔsɔra gɔpaŋa kɔ, maashin de a tı kiđe kikashi na kınɔmba. Logotoro Raufu a tı lε waa, i lee bɔkɔi bɔ kεr ade 'ɔcine na cε na cε ma na. Nsala mbɔmbɔnɔ kı n wɔqda gayala na ma, n'ađe a na shee pi. Ade k'a nyír ayo na. Đoo daa ade a səba na lee na maashin de ntəma ma, k'a wɔqda nawιya dən na.

Foto : Sulzbach hilft Benin e.V.

At basoro ba t maash n e a JIMA Raufu, nyine kaki ej a 'any n .

Baı na arε a sára naa aŋɛ bɔŋɛ bɔdqka bɔde ?

Bɔŋɛ bɔdqka bɔde, itani kotoku banyiș pi gađŋkɔnɔ. Đaa ba na yala ɔrɔj ma na gəj. Ikotoku banyiș bađe ba qɔ waa ma, Mεεrii na logita ba lε ka afana. Ama yaa gadən ga tε ga tı dá aa, kε ba kana yɔ na. Arε a pı ba kide nı na kabɔŋɛ bɔshika, tεjunii kpataa i qoo itani kotoku beriu n'ıdalishiri. Apala ɔkiđu kandəndən kotoku dən na, apele na abɔ kitani ıdalishiri ; ɔkiđu n'abɔ tεjunii kotoku dən n'ıdalishiri nı gəj.

ɔrɔj ba tı ceu bɔŋɛ bɔde na kiđe kikashi na kınɔmba. Ba ta bojo, bađe ba cε na Ȝkɔl

radiyoo. Ama arε a ta rənjε waa bɔŋɛ bɔ da naa apı, ba tı kiđe nı. I ta faŋa waa a taa shí bɔŋɛ, ade shí.

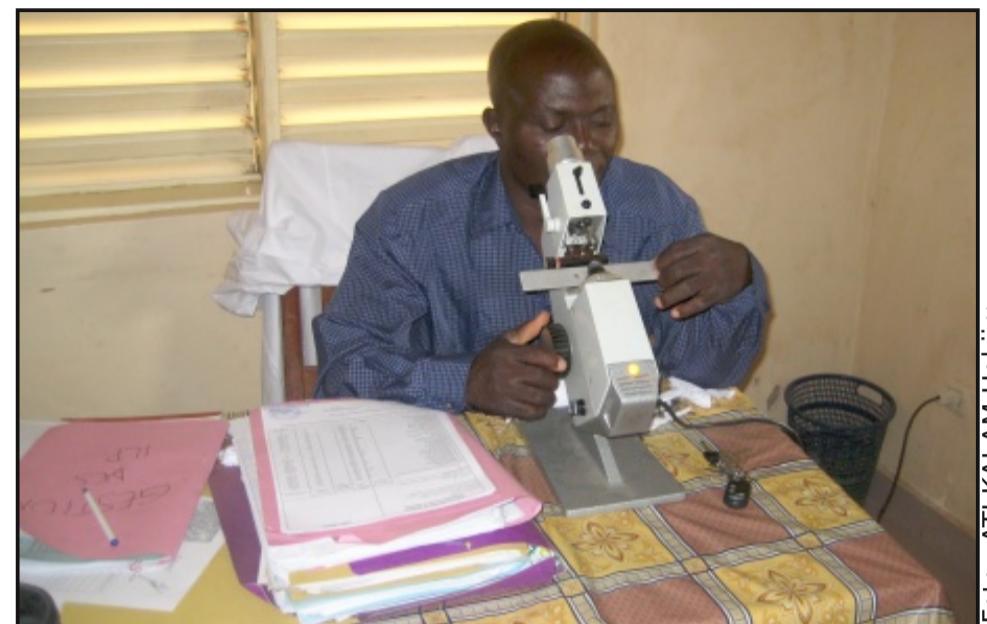

Foto : ATI KALAM Hakimou

A t ceu b b e k n mba na maash n e.

Bɔŋɛ bɔdqka bɔde bɔ na kaŋa na bεrεi ba wɔqda inyine kınawιya ma. Arεi k'a na Ȝe gίshεbɔ na, arεi k'a na Ȝe qoođoo na, arεi k'a na Ȝe bɔkɔ bɔ ta səla na nı na ma, ba na qɔ bɔŋɛ bɔde. Đaa inyine kınawιya bađe ba da afələfəlε ma, gənɔci bɔŋɛ bɔde gboo bɔ da afələfəlε. Inyine kınawιya kε ba sil arε dən na. Arε baa apaŋa a taa séra awɔqda inyine kanawιya. K'ı wɔqda waa ɔpi na, k'ı wɔqda waa ɔjono na. Gənɔci k'ı wɔqda waa ɔsəmprε na, k'ı wɔqda waa ɔsoro na. Bɔŋɛ bɔde bɔ na pala kare a naa Ȝe gίshεbɔ. K'ı kɔc na də nı daa gadən ga da na nı ma na.

Logotoro JIMA Raufu 'ɔkal na ma

« Ginyine ka gi lee bɔkɔ mbɔđee arε a cér na ma ma na. I ta da n'arε gəj, i sim a pálə ɔfɔmɔfɔmɔ apı logita ba kide nı naa 'inyine i paa pεxεrε akara nı nfɔnɔ na. Ginyine ka gi da farmasii koo gɔya nı ba tı yala na. Ürɔj gi kɔma Gaja waa, logotoro ndee a na kiđe inyine kalaafiya ma, a da. Bɔŋɛ bɔsonjsono bɔ ta də acənjε. Baa arε k'a wɔqda gitani na, i sim a pı ba kide nı naa a yó Ȝgadəe ga də ma. A ta tı Ȝe gitani, ade ye kɔc pi atı shi bɔkɔi bɔ sim ma. »

GUGU

Ntala nkəuka

Daa ntala nkəuka n səba ma

Mu nu ba na yidə waa, ntala nkəuka ? Na gifōnɔ i jɪ ka waa, "Jeu de boules". l rənjə kafaawu ayɔ aa ?

Ntala nkəuka n lee spor nđee ba na kəu doo buja buləŋka ni ma na. Ama gaja 1850 ni na ntala nkəuka n pra spor kagucera guđən. Usəbu ni nđɔrəna njı ba cee na lee na ma, alee n'atala, alee n'ayo. Urçɔj waa nrukɔ njı ba na lee na ma. Ntala kaspɔɔr de a da asura asura. Ama kanđee ba na yidə waa petanjk (pétanque) ma, agalei jɪ gi na lə na shee anyin.

Gafɔntəna ni na ba səba atala de kukəu. Batənleeja mbađee ba da ntəma uŋjuru ni ma, ba cee ka na kəu na kamakama na bawor. Ntala nkəuka kaspɔɔr a lee bukɔi bu lee basoro bakuj-kɔnɔ babukɔ ma na ; ama Gafɔntəna ni gi tu séra alə waa, bakəuka ishunon (100) ni, basəmprɛ təb-n'unan (14) ba na kəu atala de.

Daa ba na kəu atala de ma
Bere banyinyu kokoo akulo inyiw ni ba na kəu atala de. Njkuo baa mpaña n wuđa atala ikolom.

- l ta lee bere banyu pi, ba na

tɔɔ atala ürüriu ni.

- l ta lee bere beriu pi, bađe ba tɔɔ atala inyinyu.

l lee qoole waa, are nđee a na yee a kéu ma, a yidə gisəna gikulukuluja ni ikei inyw akəu. Akulo inyw de i na lo gisəna gikulukuluja giđɔŋkɔnɔ jɪ. Ukəu ni, ba na kəu kəu na saa saa bawor.

l wuđa gikəuka gjala giđɔŋkɔnɔ ba lee na rɔɔba ma, guni jɪ ba na səba akəu nai, naa aye səba arukɔ kija kukəu. Bere banjuni ba ta kəu bojo, bađe ba kide atala nđee i səla na gikəuka gjala giđe awu ma, naa ashee ikɔi. Ukəu ni are taa séra akəu anja akə uwor anja atəbə na ma. Ama are nđee ija i səla na ma awu ma, a naa cám ikɔi awu. Ajuka a na səba akɔo kəu naa basaaka ba ye kéu.

Ukəu ni, njkuo nđən n ta cam ikɔi təb-n'unon gəŋ ma, njkuo nđe n jɪ ka. Njkuo nđee ba jɪ ma, nđe n doo, nfɔli nđe n kpa i ta jɪ waa, njkuo nđən n da ashee ukpau. Daa ukəu ni i da ma na gəŋ.

Ntala nkəuka

l lee guksamakama kabukɔ buđən bu, bu fələ na bəlkəka ma, anye ni ba na kəu na ma. Kə ba na kəu n'ikeyi koo na nđi na. Bapanja ba na kəu atala de ? Bayifala na bañono mbađee ba bojo atəma ada uŋjuru ni ma, ba na kəu i. Bere tuutuumma ba səlo ka guksamakama guđe qulinya ni. Guksamakama guđe ni k'i wuđa gare gacuka qaa bɔl

Ufoto (4) : ISA ASIS Rahaman

Foto : TSASKE Marteŋ

ma na. Gađu gađejkənɔ jɪ ba na yiđe na kəu unyəŋkrə nɪ, k'ɪ lee ushile laj na. Kə ba na kəu aboŋo naa aŋə afəmə gulo laj na. Ba na lee akulo nɪ gboo, awuđa kūcaacaa na cə apa apa na kəu na yee bawuka, awuđa kajɔ gboo na taa na bawor.

Gafɔntəna nɪ, ba wuđa kabuđu gboo ba na kəu ayo kakəmə ma, na pemperejɛ baa saa apaŋa na. Ba ta naa kəu, na bakisa nɪ anye nɪ na sherehere atala de naa i naa sara gishebu ma laj. Gađukəuka ga na wuđa afurukɔ nɪ. Kə ba na kəu səmaŋ koo kootal laj na. Naa ba ye səba, ba na bar gisəna gikulukuluŋa jɪ naa ayidé ncən ikei inyiw akəu gjali ayee kulamu na gisəna. Ulamu de, iđe tɪ lee atɔɔ na anaŋa irie (03) na cə akoo (20) kifɔɔ nɪ. I paa wu na, gəŋci i paa sər na. Daa gupɔ gu na lə ma na gəŋ. Akəukař a səba akəu gjali gide ma, a na kəu antala nsəbaka naa basaaka ba ye səba bija

kukəu gboo na saa saa bawor. Arei a jɪ ma, a naa səba akəu.

Atəgađu katalakəuka

Atugusař atiya gi wuđa apa ndee i na kəu atala de gboo ma. Gi tám qaa Bashidjì na Carashì ma. Ba tɪ kəu atala de na kpa bawor nɪ.

Bashidjì atiya ba tɪ kəu atala qoo buja tuutuuma. Buđuu ba na kəu atala de Bashidjì kampa nɪ ma, bu pa buđu buriu. Buđu buđe bu gəŋ gayifalfala nɪ, Asalam kaakukonu n'atikrə kaŋku kaakukonu.

Gi wa na gayifalfala nɪ kəbakkəuka buŋono. Aŋyida njí gəŋ MAMAM KUTA Saalisu, ŋyida ndee ba yɔ na nɪ ma na gəŋ, Serfoo. Afaawu nɪ, a tɪ lə waa, ntala ŋkəuka n lee gukamakama kabukɔ mbuddee bəre kə ba kana yɔ gishebu na ma na. Guksamakama guđe k'ɪ lee bəre kə ba

wuđa nleeka na ma, ba na lee kú na.

Atalakəuka de i da ma, i fələ fələ. Kə ba na ŋe i ashı atən na, shee istɔɔ babumbənɔ nɪ, pɔɔr nɪ koo ba tógo gayofotəna nɪ. Afaawu nɪ a kɔɔ tɪ lə waa, uba a na shee atala de, ama bađe gboo ba lee koŋkaari ashı atala de kudən. Bayifala bagafala nɪ kuŋono a shi iđən ashee bađe.

Urɔŋ waa apa tuutuuma i ti rəŋe bađe bantogi na yiđa bađe guksamakama. Acəŋe bađe ba na cə apa qaa Carashì, Naatitungu na Jugu na kəu atala de waa ma, bađe ba na du itani nɪ. Jugu kacaacaa bađe ba cə ma, bađe ba lee ka banantaja. Mbadee ba yɔ kaaŋfaanı ma, ba tɪ kaŋa na bađe. Bađe ba tɪ nyiŋe Asəđa upur baa ŋka na a qá, a káŋa na bađe guksamakama guđe gu cə ŋyu.

Are dən a ta naa yee a yó qaa ba na kəu atala de ma, a taa séra a pi Bashidjì upacine nɪ kaayifalfala nɪ ati kiđe qaa ba na kəu ma. **cucu**

Baŋɔnka :
ISA ASIS Rahaman
i ar@revue-gugu.org

na BABA BOĐI SAALIFU Nuhum
bsn@revue-gugu.org

